

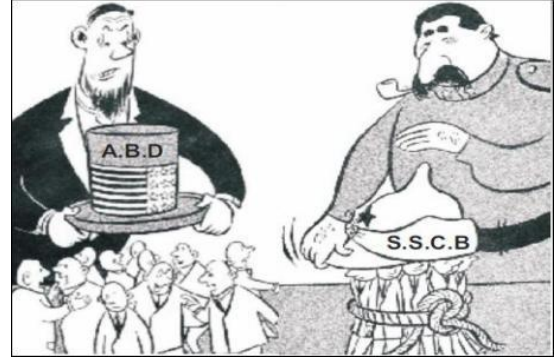
NOT:

- Sevgili öğrenciler, değerli meslektaşlarım bu üniteye yer alan pek çok konu daha önceki ders notlarımızda mevcut olmasına rağmen, şu an okutmakta olduğumuz ders kitabını esas alarak 6. Ünitenin ders notlarını çıkardık.
- Notları çıkarırken ders kitabının dışına çıkmamaya, zaten yeterince geniş olan konuyu öğrencilerimiz için zorlaştırmamaya özen gösterdik.
- Umarız ders notlarımız ihtiyacınıza cevap verir.

DERS KİTABI 6. ÜNİTE: II. DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TÜRKİYE VE DÜNYA

II. Dünya savaşı sonunda Avrupalı devletlerin büyük güç kaybına uğradığından daha önceki kollarımızda bahsettiğimiz **ayrıntılı bilgi için bakınız: II. DÜNYA SAVAŞI'NIN SONUÇLARI**

Bu ortamda savaştan iki devlet güçlü çıkmıştı. Bunlar, siyasi ve ekonomik doktrinleri birbiriyle çatışan ABD ve SSCB oldu. Böylece dünya **SOĞUK SAVAŞ** denilen yeni bir döneme girdi. Soğuk Savaş döneminde bu iki büyük güç doğrudan savaşa girmeyip dünyanın her yerinde ve her alanda bir üstünlük mücadelesine girdiler. Bir tarafta **ABD öncülüğünde Batı Blok'u** oluşurken diğer tarafta **SSCB liderliğinde Doğu Blok'u** ortaya çıkmıştır.

Batı Blok'unun kuruluşunda;

- Truman doktrini
- Marshall planı
- NATO
- Avrupa konseyi
- Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı önemli yer tutarken

NOT: Yukarıda yazılı olanları notun ilerleyen kısımlarında işleyeceğiz

Doğu Blok'unun kuruluşu:

- Kominform
- Comecon
- Varşova Paktı
- Molotof Planı ile olmuştur.

KOMİNFÖRM: Uydu ülkelerle Moskova arasındaki bağları güçlendiren uluslararası **ideolojik** faaliyetleri idare etmek için kurulan örgüttür.

COMECON: Komünist ülkeler arasındaki **ekonomik** işbirliği ve dayanışmayı sağlamak için kurulmuştur.

VARŞOVA PAKTI: İleride işleyeceğiz. (**askeri**)

MOLOTOF PLANI: ABD'nin Marshall yardımına karşılık SSCB'nin uydu ülkelerine yapacağı ekonomik yardımları içeren plandır.

1. 1945-1950'Lİ YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE MEYDANA GELEN SİYASİ SOSYAL VE EKONOMİK GELİŞMELER

A. TÜRKİYE'DE ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİNİN KURULMASI

1945 yılında Türkiye'de hala tek partili bir yönetim vardı. Demokrasinin tam manası ile ülkede yerleşebilmesi için çok partili hayata geçmek gerekiyordu.

DÖRTLÜ TAKRİR

- Çiftçiye topraklandırma kanunu ve bütçe görüşmeleri sırasında CHP içerisinde bir muhalefet hareketi ortaya çıkmıştır.
- Muhalifler fikirlerini 7 Haziran 1945'te CHP meclis grup başkanlığına **dörtlü takrir** başlığı altında sunmuştur.
- CHP milletvekili olan **Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan** imzasını taşıyan bu önerge demokrat Parti'nin tohumlarının atılmasını ve ilk kadrosunun şekillenmesini sağlamıştır.

DEMOKRAT PARTİ (DP)

- Parti içinde, demokrasi için bir takım öneriler sunan bu önerge CHP yönetimi tarafından reddedilince bu 4 isimde CHP üyeliğinden ayrılarak **7 Ocak 1946** tarihinde Demokrat Parti'yi kurmuşlardır.
- Parti'nin kurucuları: **Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan** olmuştur.

NOT: Demokrat Parti'nin halk dilindeki adı "**Demirkırat**" idi.

DİKKAT: Demokrat Parti'nin kuruluşundan sadece 6 ay önce İstanbullu işadamı Nuri Demirağ 18 Temmuz 1945 tarihinde **Milli Kalkınma Partisi**'ni kurmuştur. Bu partinin kuruluşuyla fiili olarak çok partili hayata geçiş başlamıştır.

B.1946 VE 1950 SEÇİMLERİ İLE SEÇİM SİSTEM VE USULLERİNDEKİ DEĞİŞİMLER

1946 GENEL SEÇİMLERİ

Demokrat Parti'nin kurulmasından sonra siyasi hayattaki gelişmeler CHP'nin bazı demokratik adımlar atmasına sebep olmuştur.

Bu adımlar:

1. 21 Nisan 1946 ara seçimlerinde adayların parti merkezince tespit edilmeyeceği belirtildi.
2. İsmet İnönü'nün "**değişmez genel başkanlık**" ve "**milli şef**" unvanları kaldırıldı.
3. Tek parti sisteminde hükümeti denetlemek için kurulan **müstakil grup** kaldırıldı.
4. Parti programından dernek kurmayı yasaklayan maddesi kaldırıldı.
5. **ÖNEMLİ** 5 Haziran 1946'da kabul edilen **seçim kanuna** göre:
  - **Tek dereceli seçim sistemi,**
  - **Seçimin 1 gün içinde yapılması,**
  - Seçmen olmak için Türk olmak, 22 yaşını doldurmuş olmak, kamu hizmetinden yasaklı olmamak, kısıtlı olmamak, yabancı bir devletin resmi hizmetinde bulunmamak şartları belirlendi.

ANCAK bu kanun demokratik bir adım olmakla birlikte bazı yetersizlikleri vardı. Özellikle seçimdeki gizli oy açık tasnif ve seçimlerin yargı organları tarafından denetimi yerine **açık oy gizli tasnif ve sayımdan sonra oyların yakılması** esas getirilmişti.

- Yeni seçim kanununun kabulünden sonra normalde 1947 Ekiminde yapılması gereken genel seçimin 21 Temmuz 1946'da yapılması kararlaştırıldı.

DİKKAT: Cumhuriyet tarihinin bu **ilk erken ve çok partili genel seçimi** için yeni kurulan partiler gereken teşkilatlanmayı ve hazırlığı yapamadılar.

- 1946 genel seçiminde CHP 397 demokrat parti 61 ve bağımsızlar 7 milletvekili kazanmıştı.
- Seçimden sonra **ilk kez çok adaylı cumhurbaşkanlığı seçimi** yapıldı. Demokrat Parti'nin adayı Mareşal Fevzi Çakmak'tı. **İsmet İnönü** tekrar Cumhurbaşkanı seçildi. Meclis Başkanı CHP milletvekili **Kazım Karabekir** oldu. Hükümet ise CHP milletvekili **Recep Peker** tarafından kuruldu.

1950 GENEL SEÇİMLERİ

- 1950'de seçim kanununda yapılan değişiklikle **tek dereceli, genel, eşit ve gizli oy-açık tasnif** usulü benimsendi.
- Bu koşullar altında 14 Mayıs 1950 seçimleri yapıldı. Demokrat Parti %50.5 oy alarak 416 milletvekili çıkarmayı başardı.
- **BÖYLECE** demokrasi tarihimizde **ilk kez bir iktidar seçimi yerini başka bir iktidara bıraktı.**

NOT: Demokrat Parti 1950 seçimlerine ünlü **“yeter söz milletindir.”** sloganı ile girdi ve her fırsatta halk yığınlarının partisi olduğu anlamına gelen **“kasketliler”** sloganı kullandı.

2. II. DÜNYA SAVAŞI SONRASI DÖNEMDE DIŞ POLİTİKADA MEYDANA GELEN GELİŞMELER

II. Dünya Savaşı sonunda dünya **Soğuk Savaş** adı verilen yeni bir döneme girmişti. Bu dönemde Türkiye, Sovyet Rusya'dan gelebilecek bir tehlikeye karşı kendisini güvence altına almak için **ABD ve Batı Blok'una yaklaşma stratejisi izlemiştir.**

Türkiye'nin bu stratejisinde iki önemli neden vardır:

- Sovyet tehlikesine karşı yetersiz askeri gücünü telafi etmek ve güçlü bir askeri ittifakın içerisinde yer alarak güvenliğini sağlamak.
- İç ve dış politikadaki tikanıklığı açmak ülkedeki ekonomik canlılığı sağlayabilmek için Batı Avrupa'da oluşturulan ekonomik ve siyasi ortaklık örgütünün içinde yer almak.

KUZHEY ATLANTİK ANTLAŞMASI ÖRGÜTÜ'NÜN (NATO) KURULMASI

- II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa devletlerinin güç kaybetmesi ve Sovyetler Birliği'nin Avrupa'da oluşturduğu tehdit ABD'yi harekete geçirdi. 11 Haziran 1948'de ABD'nin Avrupa'da bir ittifaka katılabilmesi için yasal bir düzenleme yapıldı. (**Vandenberg kararı**) Böylece ABD 1823'ten beri uyguladığı **Monroe Doktrini**'ni terk ederek Batı bloğunun liderliğini üstlendi.
- Sovyetler Birliği'ne karşı "**Çevreleme Politikası**" uygulamaya başladı.

Çevreleme Politikası: ABD 1948'ten itibaren Sovyet yayılmasını engellemek için Doğu bloğunu kuşatmaya çalışmıştır. Bu politika gereği Truman Doktrini ve Marshall Planı uygulamaya konulmuştur.

- Bu amaçla attığı en ciddi adım **NATO** örgütünün kurulmasıdır. 1949'da öncülüğünde İngiltere, Portekiz, Danimarka, Kanada, Hollanda, Lüksemburg, Fransa, Belçika, İtalya, İzlanda ve Norveç arasında **Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü** kuruldu.
- **BÖYLECE:** Batı Avrupa devletleri SSCB baskısı ve tehdidine karşı ilk defa etkili bir güce sahip oldu. **Marshall Planı** ile Sovyetler Birliği'ne karşı kurulan ekonomik ittifak, NATO ile birlikte siyasi ve askeri bir boyuta taşındı.

Marshall Planı: SSCB ve Doğu Bloğuna karşı ABD'nin uyguladığı ekonomik plandır. Bu plana göre; Avrupa ülkeleri kalkınmak için kendi aralarında işbirliği yapacak, açık olursa ABD bu açığı kapatmak için yardım edecekti. Plan Avrupa'ya malzeme, makine ve para yardımını kapsıyordu.

DİKKAT: NATO, Batı bloğunun silahlı gücü olarak ortaya çıkmıştır. Diğer yandan Batı bloğunun kuruluşunda ekonomik işbirliğini içeren Marshall Planı da yürürlüğe sokulmuştur.

NOT: NATO'nun kuruluşu Varşova Pakti'nin ortaya çıkmasına sebep oldu.

VARŞOVA PAKTI

- NATO'nun kurulmasından sonra Sovyetler Birliği kontrolü altındaki devletleri bir arada tutmak için Varşova Pakti'nin meydana getirdi (5 Mayıs 1955)
- Bu pakt, Sovyetler Birliği, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan, Polonya, Arnavutluk, Doğu Almanya ve Romanya arasında yapıldı.
- **Paktın amacı:** Bir NATO saldırısına karşı Doğu Avrupa ülkelerini korumaktı. Bunu yapabilmek için Sovyetler Birliği askerlerini Doğu Avrupa devletlerinin topraklarını yerleştirdi. Böylece Sovyetler Birliği bu ülkeleri daha çok kontrol altına almış oldu.

NOT: Komünist rejimi altında toplanan ülkeler 1947'den itibaren SSCB tarafından yönetilen bir blok haline gelmiştir. Churchill, bir konuşmasında "Bu ülkeler ile aralarına Demir bir perdenin çekildiği" ifadesini kullanmıştır. Böylece bu ülkelere **Demir Perde Ülkeleri** denilmiştir.

A. TRUMAN DOKTRİNİ VE TÜRKİYE'NİN DIŞ POLİTİKA ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

TRUMAN DOKTRİNİ VE TÜRKİYE

ABD başkanı Truman 12 Mart 1947'de Amerikan kongresinde yaptığı bir konuşmada dünyanın iki politik sistem arasında bölündüğünü, Amerika'nın askeri, siyasi ve ekonomik olarak Türkiye'yi ve Yunanistan'ı destekleyeceğini ifade etmiştir. Bu konuşma tarihe **Truman Doktrini** olarak geçer.

ÖNEMİ:

- Truman doktrini, Sovyetler Birliği ve onun güdümündeki devletlerin oluşturduğu Doğu bloğuna karşı Batı bloğunun oluşmasında ilk ve önemli adımdır.
- Bu doktrin, Amerika'nın Batı bloğunun liderliğini açıkça üstlendiği ilk girişimdir. Böylece Sovyet-Amerika mücadelesi yani soğuk savaşın başlamasını tetiklemiştir

Türkiye Truman doktrini ile:

- Üzerindeki Sovyet baskısı ve tehdidi karşısında yeni bir müttefik bulmuş oldu.
- Doktrinden sonra Türkiye'nin Batı ile yakınlaşması hızlandı.
- Öte yandan bu yakınlaşma Türkiye'yi daha fazla SSCB'nin açık hedefi haline getirdi.
- Türkiye'nin dış politikasında da eksen değişikliğine sebep oldu. Örneğin doktrinden önce Filistin sorununda Arap Devletleri'ni destekleyen Türkiye, politika değiştirerek İsrail'i tanıyan ilk Müslüman ülke oldu.

KORE SAVAŞI VE TÜRKİYE'NİN NATO ÜYELİĞİ

- Türkiye'nin dış politikası Demokrat Parti'nin iktidara gelişi ile birlikte daha fazla batı ve ABD ile işbirliği olarak belirlendi. Türkiye'nin NATO'ya katılmak için çaba sarf ettiği bir dönemde Kore savaşı başladı. Birleşmiş Milletler güvenlik konseyi üye ülkelerden bu savaşta askeri yardım istedi. Türkiye, 25 Temmuz 1950 tarihinde Kore'ye 4500 kişilik askeri bir birlik gönderme kararı aldı.

DİKKAT: Türk askerinin Kore'ye gidişi Türkiye'nin NATO'ya üyeliğinde etkili olmuştur.

NOT: Kore'ye tuğgeneral Tahsin yazıcı komutasında bir Türk tugayı gönderilmiştir

- Türkiye'nin Kore Savaşı'ndaki aktif tutumundan dolayı NATO, 17 Ekim 1951'de Türkiye ve Yunanistan'ı kabul etmeye karar verdi. Türkiye Büyük Millet Meclisi **18 Şubat 1952**'de NATO'ya giriş kararını onayladı.

Türkiye'nin NATO'ya girişi:

- Hem siyasi güvene kavuşması hem de askeri alanda daha geniş yardımlar almasını sağladı.
- Bu sayede Türk silahlı kuvvetleri modernize olma imkânına kavuştu.
- Ancak öte yandan SSCB ile olan ilişkilerini olumsuz etkiledi

TÜRKİYE'NİN AVRUPA KONSEYİ ÜYELİĞİ

- Batı Avrupa ülkeleri NATO ile askeri bir örgütlenme içine girerken siyasi örgütlenme içinde 5 Mayıs 1949'da Avrupa Konseyi'ni kurdular.
- Örgüte; Fransa, İtalya, İngiltere, İsveç, Hollanda, Danimarka, Norveç, Belçika, Lüksemburg ve İrlanda katıldı.
- Avrupa Konseyi'ne davet edilen Türkiye 12 Aralık 1949'da bu örgüte üye oldu.

NOT: Avrupa konseyi, Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ile birlikte **Avrupa Birliği'nin** temeli olarak kabul edilebilir.

3. 1950'LER TÜRKİYE'SİNDE MEYDANA GELEN SİYASİ SOSYAL VE EKONOMİK GELİŞMELER

A. SİYASİ GELİŞMELER

1950 genel seçimlerini Demokrat Parti'nin kazanmasından sonra

- **Celal Bayar** 3. Cumhurbaşkanı seçildi.
- **Adnan Menderes** başbakan oldu.
- **Refik Koraltan** Meclis Başkanı seçildi.
- **Fuat Köprülü** de dışişleri bakanı oldu.

Demokrat parti iktidarının ilk yılları atılan demokratik adımların da etkisiyle Parti'nin **altın yılları** (1950-1954) olarak nitelendirilir.

Bu sayede 1954 yılında yapılan seçimlerde oylarını artırarak %57'ye çıkarmıştır.

Ancak,

- 1956 yılından itibaren siyasi ortamdaki belirsizliğin ve Demokrat Parti'nin muhalefete yönelik bir takım girişimlerinin neticesinde özellikle basın ve üniversite tarafından tepki oluşmaya başlamıştır.
- Bu tepki sonucunda 1957 seçimlerinde demokrat Parti'nin oy oranı %50'nin altına düşmüştür.
- 1957 den sonra ise hem siyasi ortam hem toplumsal hayat giderek gerginleşmiştir.

B. EKONOMİK GELİŞMELER

- Türkiye Marshall planına dâhil olarak toplam 352 milyon dolarlık yardım almıştır.
- Ancak aldığı bu paranın çok büyük bir kısmı şartlı olarak verilmişti. Örneğin Amerika, Türkiye'de tarımın gelişmesini sanayi mallarının ise dışarıdan almasını istiyordu. Dolayısıyla verdikleri paranın tarım yatırımlarına harcanmasını istiyordu.
- Demokrat parti liberal özgürlükçü bir sistemi savunarak iktidara gelmesine rağmen Marshall yardımının dayattığı şartlar nedeniyle bu liberal sistemi gerçekleştiremedi.

Demokrat parti döneminde:

- Özel teşebbüse ağırlık veren bir politika izlendi.
- Ayrıca yabancı sermaye akışını ve yabancı yatırımcının ülkeye kolay girişini sağlayacak bir takım önlemler alındı. Örneğin: **"Sermayeyi Teşvik Yasası"**

- Demokrat Parti'nin ekonomideki hamlelerinden biri de 1954 yılındaki “**Petrol Kanunu**” olmuştur. Bu kanun Türkiye'de petrol arama konusundaki devlet tekeli kaldırılmış, küresel şirketlerin Türkiye'de petrol aramasına izin vermiştir. Ancak bunun sonucunda bu şirketler bulunan petrolü işletmeyip Türkiye'yi yüksek fiyata petrol ithal etmeye mecbur etmiştir
- Demokrat parti döneminde **en çok gelişen tarım ve tarıma dayalı sanayileşme** olmuştur.

C. SOSYAL KÜLTÜREL GELİŞMELER

GECEKONDU VE KENTLEŞME

- 1950-1960 arasında kentlerde artan ticaret, küçük sanayi ve altyapı yatırımları köyden kente göçü tetikledi.
- Bunun sonucunda şehirlerde hızlı nüfus artışı, gecekondulaşma ve altyapı sorunları beraberinde geldi.
- Demokrat Parti af yasaları çıkararak gecekondulaşmayı engellemeye çalışsa da bu sorunun daha da büyümesine sebep oldu.

KARAYOLU ULAŞIMI

Marshall yardımını dayattığı şeylerden biri de demiryolu yapımının bir kenara bırakılarak **karayolu merkezli ulaşım politikasını** benimsenmesidir.

Bu politika sayesinde:

- Yurt içi ulaşım ucuzlamış, iç piyasa canlanmış, eline daha fazla para geçen köylü kasabaya ve şehre alışveriş yapmaya inmiştir. (Türkiye giderek daha fazla bir tüketim kültürü içerisine sokulmuştur)
- Karayolu ulaşımının artması ile birlikte tamamen dışa bağımlı olan bir otomotiv sanayisi doğmuştur. Böylece ülkenin petrole ihtiyacı da arttı.
- Ayrıca ihmal edilen demiryolları, hedefe ulaşamadığı gibi zarar etmeye başlamıştır.

KÜLTÜREL GELİŞMELER

- II. Dünya savaşı yıllarında hümanist kültürle Türk kültürü kaynaştırarak bir **Türk hümanizmi** getirilmeye çalışılmıştır. **Halkevleri, Köy Enstitüleri, Üniversiteler** bu anlayışı topluma yaymak için çalıştı.
- 1950 yılında başlayan Demokrat Parti iktidarı ile birlikte hümanizm kültür politikası terk edildi.

